

СХВАЛЕНО

педагогічною радою

Комунального закладу

«Артільський ліцей»

Протокол №1 від 31.08.2023р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Комунального

закладу «Артільський ліцей»

_____ **Ольга ЗАРУБА**

Антибулінгова програма
Комунального закладу «Артільський ліцей»
Лозівської міської ради Харківської області
на 2023 / 2024 навчальний рік

I. Вступ

Метою даної програми є: ознайомити учасників освітнього процесу з причинами виникнення булінгу, впливу цього явища на окрему особистість і учнівський колектив в цілому, опрацювати практичні методи виявлення постраждалих та булерів, методи роботи з ними та профілактики даного явища.

Програма складається з теоретичного матеріалу і практичної складової – виявлення жертв булінгу або булерів, побудові стратегічних рішень та конкретних методів впливу на учасників булінгу, організації системної роботи в учнівському колективі.

Завдання:

- профілактика булінгу в освітньому середовищі;
- попередження і подолання наслідків булінгу серед учнів;
- систематизувати знання щодо взаємостосунків дітей та молоді у навчальному закладі;
- навчитися визначати групи ризику (жертв та булерів);
- ознайомитися з принципами організації системного протистояння булінгу у молодіжному колективі;
- набути умінь асертивної поведінки (вміння домовлятися, вислухати та врахувати інтереси всіх сторін. Вміння ввічливо відмовитися від того, що не підходить та рішуче від того, що може бути небезпечним; це спілкування на рівних).

Очікуванні результати: запобігання виникненню булінгу в освітньому середовищі.

Теоретичні засади

Проблема насильства в освітньому середовищі є досить розповсюдженою проблемою. Дуже важливо, щоб учні, батьки та вчителі були проінформовані про це негативне явище, як його виявити, та як його уникнути. Образливі прізвиська, глузування, піддражнювання, стусани з боку одного або групи учнів щодо однокласника або однокласниці – є ознаками нездорових стосунків, які можуть привести до цькування – регулярного, повторюваного день у день знущання.

Регулярне та цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди стало об'єктом уваги науковців та педагогів, починаючи з 70-х років минулого століття, й отримало спеціальну назву – булінг.

Булінг (від англ. bully – хуліган, задирака, грубіян, «tobully» – задиратися, знущатися) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Типовими ознаками булінгу (цькування) є:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Згідно із Законом України «Про освіту», Конвенцією ООН про права дитини, Законом України «Про охорону дитинства», Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів», Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» активізовано роботу щодо профілактики булінгу в освітньому середовищі.

II. Нормативна база

- Постанова КМ України в «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 22.08.2018 № 658.
- Наказ МОН України від 02.10.2018 № 1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами».

- Лист МОН України від 18.05.2018 № 1/11-5480 «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству».
- Лист МОН України від 29.12.2018 № 1/9-790 «Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу».
- Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)».
- Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 № 564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення».
- Наказ МОН України від 28.12.2019 р. № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» (порядок дій).
- Наказ МОН України від 26.02.2020 р. № 1646 «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти».
- Лист Міністерства освіти і науки України від 28.10.2014 № 1/9-557 «Методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей».
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 №22657-VIII.
- Лист МОН України від 29.01.2019 №1/11-881 «Рекомендації для закладів освіти щодо застосувань норм Закону України щодо протидії булінгу».
- Лист МОНУ від 29.12.2018 №1/9-790 «Щодо організації роботи в закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу».

III. Алгоритм реалізації програми

Найчастіше жертвами булінгу стають діти, які мають:

- ✓ фізичні вади – носять окуляри, погано чують, мають порушення рухового апарату, фізично слабкі;
- ✓ особливості поведінки – замкнуті чи імпульсивні, невпевнені, тривожні;
- ✓ особливості зовнішності – руде волосся, веснянки, мають надмірну худорлявість чи повноту;
- ✓ недостатньо розвинені соціальні навички: часто не мають жодного близького друга, краще спілкуються з дорослими, ніж з однолітками;
- ✓ страх перед школою: неуспішність у навчанні часто формує у дітей негативне ставлення до школи, страх відвідування певних предметів, що сприймається оточуючими як підвищена тривожність, невпевненість, провокуючи агресію;
- ✓ відсутність досвіду життя в колективі (так звані «домашні» діти);
- ✓ деякі захворювання: заїкання, дислалія (порушення мовлення), дисграфія (порушення письма), дислексія (порушення читання);
- ✓ знижений рівень інтелекту, труднощі у навчанні;
- ✓ високий інтелект, обдарованість, видатні досягнення.

Форми та види булінгу

Людину, яку вибрали жертвою і яка не може захистити себе, прагнуть принизити, залякати, ізолювати від інших різними способами.

Найпоширенішими формами булінгу є:

- словесні образи, глузування, обзивання, погрози;
- образливі жести або дії;
- залякування за допомогою слів, загрозливих інтонацій, щоб змусити жертву щось зробити чи не зробити;
- ігнорування, відмова від спілкування, виключення з гри, бойкот;
- вимагання грошей, їжі, речей, умисного пошкодження особистого майна жертви;
- фізичне насилля (удари, щипки, штовхання, підніжки, викручування рук, будь-які інші дії, які заподіюють біль і навіть тілесні ушкодження);
- приниження за допомогою мобільних телефонів та Інтернету (СМС-повідомлення, електронні листи, образливі репліки і коментарі в чатах тощо), розпускання чуток і пліток.

Види булінгу можна об'єднати в групи словесного (вербального), фізичного, соціального (емоційного) та електронного (кібербулінг) знущання, які часто поєднуються для більш сильного впливу.

70% знущання відбувається словесно: принизливі обзивання, глузування, жорстока критика, висміювання. На жаль, кривдник часто залишається непоміченим та непокараним, однак образи не залишаються безслідними для «об'єкта» приниження.

Фізичне насильство найбільш помітне, однак складає менше третини випадків булінгу (нанесення ударів, штовхання, підніжки, пошкодження або крадіжка особистих речей жертви тощо).

Найскладніше зовні помітити соціальне знущання – систематичне приниження почуття гідності потерпілого шляхом ігнорування, ізоляції, уникання, виключення.

Сьогодні набирає обертів кібербулінг. Це приниження за допомогою мобільних телефонів, Інтернету. Діти реєструються в соціальних мережах, створюють сайти, де можуть вільно спілкуватися, ображаючи інших, поширювати плітки, особисті фотографії.

Наслідки шкільного насилля

Жертви булінгу переживають важкі емоції – почуття приниження та сором, страх, розпач і злість. Булінг вкрай негативно впливає на соціалізацію жертви, спричиняючи:

- неадекватне сприйняття себе – занижену самооцінку, комплекс неповноцінності, беззахисність;
- негативне сприйняття однолітків – відсторонення від спілкування, самотність, часті прогули в школі;
- неадекватне сприйняття реальності – підвищену тривожність, різноманітні фобії, неврози;
- девіантну поведінку – схильність до правопорушень, суїцидальні наміри, формування алкогольної, тютюнової чи наркотичної залежності.

Відповідальність, яка чекає на булера

Булінг, тобто моральне або фізичне насильство, агресія у будь-якій формі або будь-які інші дії, вчинені з метою викликати страх, тривогу, підпорядкувати

особу своїм інтересам, що мають ознаки свідомого жорстокого ставлення, – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно упродовж року після накладення адміністративного стягнення, або вчинені відносно неповнолітнього, або вчинені з особливою жорстокістю, – тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Учинення малолітніми, або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, правопорушення, відповідальність за яке передбачено цією статтею, – тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Приховування випадків булінгу педагогічним працівником або керівником закладу освіти, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії керівника закладу

Керівник закладу освіти повинен довести до відома здобувачів освіти, педагогічних працівників, батьків та інших учасників освітнього процесу щодо їх обов'язку повідомляти керівника закладу про випадки булінгу (цькування), учасниками або свідками якого вони стали, або підозрюють про його вчинення по відношенню до інших осіб за зовнішніми ознаками, або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб. Відповідно до такої заяви керівник закладу видає рішення про проведення розслідування із визначенням уповноважених осіб. Для прийняття рішення за результатами розслідування керівник закладу освіти створює наказом комісію з розгляду випадків булінгу (цькування) (далі – Комісія) та скликає засідання.

До складу Комісії закладу входять: голова комісії, заступник голови, секретар, два члени комісії, класний керівник класу, де стався булінг. У випадках скликання комісії залучаються до її роботи батьки, чий діти причетні до випадку булінгу. Засідання комісії проводяться у випадках письмової заяви директору закладу.

Рішення Комісії реєструються в окремому журналі, зберігаються в паперовому вигляді з оригіналами підписів всіх членів Комісії.

IV. Порядок реагування на доведені випадки булінгу

Загальні положення

Цей Порядок розроблено на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 №2657-УІІ та з метою визначення процедури реагування на доведені випадки булінгу в закладі, забезпечення гарантованого виконання вимог чинного законодавства і недопущення порушень у сфері освіти.

Порядок реагування на доведені випадки булінгу

- Після отримання заяви про випадок булінгу в закладі протягом одного робочого дня створюється комісія для проведення розслідування, склад якої затверджується наказом по закладу.
- Комісія проводить розслідування випадку булінгу протягом трьох робочих днів.
- За результатами проведення розслідування проводиться засідання комісії з розгляду випадку булінгу для прийняття рішення (оформлюється протокольно з оригіналами підписів всіх членів комісії).

З рішенням та рекомендаціями комісії з розгляду випадку булінгу під підпис ознайомлюються їх виконавці та фіксуються в журналі реєстрації рішень комісії з булінгу.

- Про результати розгляду заяви про випадок булінгу повідомляють заявника, Службу у справах дітей, уповноважений підрозділ органу Національної поліції України (ювенальну поліцію).

V. Послідовність кроків і реагування на зафіксовані прояви насильницької поведінки щодо учнів/дорослого у школі різними сторонами

Дитина, яка стала свідком булінгу або акту насильницької поведінки, повинна:

1. Миттєво звернутися до будь-якого дорослого, який перебуває поблизу, з проханням допомогти зупинити ситуацію.
2. Невідкладно повідомити свого класного керівника про випадок, що стався, якщо інцидент зафіксований серед однокласників.
3. Брати участь у загальних подіях класу за участі класного керівника щодо врегулювання психологічно емоційного клімату.

Працівник школи (вчитель, класний керівник та ін.), який став свідком булінгу або акту насильницької поведінки, повинен:

1. Миттєво зупинити неприйнятні дії.
2. Дізнатися імена та прізвища учасників події. Невідкладно повідомити класного керівника класу про зафіксований акт насилля, надати детальну інформацію про обставини ситуації.
3. Вжити невідкладних дисциплінарних превентивних заходів: нагадати правила школи та наслідки їх порушення.
4. Повідомити про ситуацію, що сталася, директора закладу.

Класний керівник, який дізнався про випадок булінгу з дитиною свого класу, повинен:

1. Заспокоїти, розрадити, нормалізувати поведінку всіх учасників акту насильницької поведінки.
2. Визначити, чи цей випадок підпадає під визначення «булінг». Якщо цей акт насильницької поведінки не класифікується як булінг, провести розмову з учасниками події щодо її причин та запобігання такого в майбутньому. Якщо є проявом булінгу – тоді крок 3.
3. Провести розмову з класом з метою нагадати про неприпустимість булінгу у школі.
4. Повідомити батьків суб'єкта і об'єкта булінгу про ситуацію під час особистої зустрічі.
5. Повідомити про ситуацію, що сталася, директора закладу.

Батьки дитини, яка поскаржилася на булінгову поведінку щодо неї, повинні:

1. Повідомити класного керівника про скарги дитини і підозри на булінг, переконатися, що у школі зафіксований і мав місце випадок булінгу, про який розповідає дитина.
2. Обговорити скарги дитини на випадок насильницької поведінки щодо неї під час особистої зустрічі з класним керівником.
3. Поговорити з дитиною про недопустимість подібних проявів у школі та співпрацювати з класним керівником до нормалізації психоемоційного стану дитини і психологічного клімату в класі.
4. Постійно надавати й отримувати від класного керівника зворотний зв'язок щодо емоційного стану дитини.

Батьки дитини, у якої зафіксували булінгову поведінку, повинні:

1. Прийти на зустріч із класним керівником та отримати детальну інформацію стосовно проявів дитини та обставин ситуації, що склалася.
2. Поговорити з дитиною про неприпустимість булінгу у школі.
3. Співпрацювати з класним керівником до нормалізації психоемоційного стану дитини і психологічного клімату в класі.
4. Постійно надавати й отримувати від класного керівника зворотний зв'язок щодо емоційного стану дитини.

Для успішного попередження та профілактики насильницької поведінки, у т.ч. булінгу у школі, виконуються такі дії:

- співробітники школи здійснюють регулярний нагляд (моніторинг) у шкільних коридорах і зонах спільного користування (спортивних залах, ігрових зонах, рекреаціях);
- учням дозволено залишати територію школи після прибуття і до закінчення уроків згідно розкладу занять лише за відповідної заяви батьків і за згодою класного керівника, адміністрації школи;
- школа навчає навичкам ненасильницького спілкування у вигляді виховних заходів (лекцій, тренінгів, практичних занять тощо);
- класний керівник постійно впливає на соціально-психологічний клімат класу;

- школа проводить просвітницьку роботу з батьками щодо уникнення та розпізнавання насильницької поведінки до дитини/дитиною;
- на початку навчального року кожний класний керівник проводить 2-3 заняття, присвячені профілактиці булінгу та насильству. На першому – знайомить із Антибулінговою програмою, на решті – опрацьовує з дітьми різні схеми дій у тій чи іншій ситуації;
- на початку навчального року педагог-організатор знайомить класних керівників з планом роботи щодо створення безпечного освітнього середовища та попередження і протидії булінгу (цькуванню), на основі якого вони складають відповідний план роботи класу;
- на сайті школи створений розділ «Протидія булінгу», який поповнюється інформаційно-просвітницькими матеріалами.

VI. Порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу

I. Загальні положення

1.1. Цей Порядок розроблено на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 №22657-VIII та з метою систематизації роботи щодо подання та розгляду заяв про випадки булінгу в КЗ «Артільський ліцей», забезпечення гарантованого виконання вимог чинного законодавства і недопущення порушень у сфері освіти.

1.2. **Булінг (цькування)** – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

1.3. Заяви про випадки булінгу в закладі можуть бути подані до розгляду письмово особисто, поштою або електронною поштою на вибір.

1.4. Заяви про випадки булінгу можуть надавати на розгляд учні, їх батьки, законні представники, інші учасники освітнього процесу, свідком яких вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб.

II. Порядок отримання заяв

2.1. Усі заяви, що надійшли до закладу поштою, електронною поштою, у письмовій формі, приймаються у день їх надходження з урахуванням правил внутрішнього трудового розпорядку.

2.2. Заяви електронною поштою приймаються з електронної адреси закладу. Перевірку наявності надходження заяв на електронну пошту здійснює секретар та невідкладно їх реєструє.

III. Ведення реєстрації та обліку заяв

3.1. Реєстрації підлягають усі отримані заяви.

3.2. Заявам присвоюється реєстраційна дата фактичного дня надходження заяви. Для реєстрації заяви, подані в електронному вигляді, дублюються на папері.

3.3. Якщо заявник особисто подав заяву, на другому друкованому примірнику, що залишається у заявника, проставляється дата, підпис, а за необхідності час надання заяви на реєстрацію.

IV. Розгляд заяв

4.1. Отримана, зареєстрована заява про випадок булінгу розглядається директором закладу.

4.2. Відповідно до заяви керівник закладу видає рішення про проведення розслідування з визначенням уповноважених осіб.

4.3. Розгляд заяви здійснюється протягом п'яти робочих днів з дня її отримання.